

summary

The main objective the period of adaptation to help the child quickly and without discomfort to get used to the unfamiliar environment and to feel comfortable. The child feels easy in that case when he understands that sincere, careful and tender people surround it. Purposeful work on increase of information on adaptation of children in kindergarten is necessary for ensuring care of tutors and parents in this area.

MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNİN TƏRBIYƏÇİLƏRİNƏ VERİLƏN TƏLƏBLƏR

Səidə Abdullayeva,

ADPU-nun Məktəbəqədər təhsilin pedaqogikası
və metodikası kafedrasının baş müəllimi,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

açar sözlər: məktəbəqədər təhsil, uşaq bağçası, tərbiyə, tərbiyəçi, kurikulum, şəxsiyyət, standartlar, peşə;

ключевые слова: дошкольное образование, детский сад воспитание, воспитатель (ница), куррикулум, личность, стандарты, профессия;

key words: preschool education, kindergarten, education, educator, curriculum, personality, profession.

*Mən yer üzündə müəllimdən
yüksək və şərəfli ad tanımıram.*

Heydər Əliyev

Məktəbəqədər pedaqoji prosesin məqsədi uşaqların erkən yaşlardan mənəvi, psixi, əqli, fiziki inkişafını, ilkin bilik, bacarıq və vərdislərinin formalaşdırılmasını təmin etməkdir. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilir: “Məktəbəqədər təhsil təhsilin ilk pilləsi olmaqla, ailənin və cəmiyyətin maraqlarına uyğun şəkildə uşaqların erkən yaş dövründən intellektual, fiziki və psixi inkişafını, sadə əmək vərdislərinə yiyələnmələrini, istedad və qabiliyyətlərinin aşkara çıxarılmasını, sağlamlılıqlarının qorunmasını, estetik tərbiyəsini, təbiət və insanlara həssas münasibətinin formalaşmasını təmin edir.” (maddə 18.1) Bu pillədə uşaqların təhsili, təlim-tərbiyəsinin müasir tələblərə müvafiq təşkili tələb olunur. Məktəbəqədər təhsilin məqsədi “Uşaqların ümumi inkişafı, onların şəxsiyyətinin formalaşdırılması, təlim-tərbiyənin səmərəliliyinin artırılması, inkişaf prosesində baş verə biləcək ləngimələrin, pozulmaların aradan qaldırılması, uşaq-uşaq, uşaq-tərbiyəçi, uşaq-valideyn, valideyn-tərbiyəçi münasibətlərini formalaşdırmaq və istedadlı uşaqların erkən yaşlardan aşkar olunmalarını təmin etməkdən ibarətdir”. (Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin proqramı) (2, səh.4).

“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda və digər normativ-hüquqi sənədlərdə qeyd olunur ki, məktəbəqədər yaşlı uşaqların təlim-tərbiyəsi sahəsində vəzifələrin uğurla həyata keçirilməsi pedaqoji kollektivin, tərbiyəçinin fəaliyyətindən, onun peşə səriştəliliyindən asılıdır. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 16 iyul, 2010-cu il tarixli, 137 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuş “Məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı və proqramı”nda tərbiyəçinin keyfiyyət göstəriciləri belə qeyd olunur:

5.2. Tərbiyəçilər təhsilli olmalıdırlar. Onların keyfiyyət göstəricilərinə aşağıdakılar daxildir:

- yeni interaktiv təlim metodlarından, İKT-dən istifadə etmək bacarığı;
- uşaqların yaş psixologiyasını yaxşı bilmək;
- uşaqların meyil, maraq və qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək;
- uşaqların yaş səviyyəsini, potensial imkanlarını nəzərə almaqla təlim metodlarını düzgün seçmək;

- uşaqlarla münasibətdə səmimilik, qayğıkeşlik, pedaqoji mədəniyyət taktlarına əməl etmək;
- tədris mühiti və işgüzar şərait yaratmaq bacarığı. (3, səh. 5)

Respublikamızda ziyalıların böyük bir hissəsini müəllim və tərbiyəçilər təşkil edirlər. Müəllim və tərbiyəçi əməyi şərəflidir, çünki onlar cəmiyyət üçün dəyərli, zəkalı, tərbiyəli vətəndaşlar hazırlayırlar. Dahi çex pedaqoqu Y.A.Komenski (1592–1670) müəllimi şüa saçan günəşə bənzətmişdir: “Günəş öz şüaları ilə təbiətə həyat verdiyi kimi, müəllim də saçdığı bilik şüaları ilə gənc nəsli həyata hazırlayır”.

Təhsilin humanistləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsində tərbiyəçinin rolu böyükdür. İctimai varlıq olan insan fəaliyyət prosesində başqaları ilə ünsiyyətə girir, müxtəlif sosial vəzifələri yerinə yetirir. Kollektivdə tutduğu mövqedən asılı olaraq, şəxsiyyətin mənəvi keyfiyyətləri formalaşır.

K.D.Uşinski qeyd edirdi: “Əgər biz həkimlərə öz sağlamlığımızı etibar ediriksə, pedaqoqlara uşaqlarımızın əxlaqını, ağılı, ruhunu və vətənimizin gələcəyini etibar edirik”.

Cəmiyyətin sosial sifarişini yerinə yetirmək üçün tərbiyəçi-müəllim daim öz üzərində işləməli, tələbkar olmalıdır.

Kiçikyaşlıların tərbiyəsində tərbiyəçi həm ana, həm müəllim, həm də həkimdir. Ona görə də klassik pedaqoqlar tərbiyəçi şəxsiyyətini yüksək qiymətləndirmişlər. K.D.Uşinski belə hesab edirdi ki, hər bir uşaqda xarakter, əxlaq formalaşdırmaq və inam yaratmaq tərbiyəçinin işidir. Görkəmli tənqidçi və pedaqoq N.A.Dobrolyubov yazırdı: “Əvvəllər mənim tərbiyə, təlim haqqında biliklərim səthi idi. Pedaqoq olduqdan sonra belə qənaətə gəldim ki, uşaqlara bilik vermək üçün onları sevmək lazımdır”.

Tərbiyəçi uşaqların lüğət ehtiyatını zənginləşdirir, nitqini inkişaf etdirir, onlara ətraf aləmdə baş verən hadisələri əlaqələndirməyi, fikrini müstəqil ifadə etməyi, ümumiləşdirməyi, nəticəyə gəlməyi öyrədir.

Tərbiyəçi uşaqların həyatı, təhlükəsizliyi üçün məsuliyyət daşıyır. O, uşağın fiziki və psixoloji sağlamlığının qoruyucusudur, gün rejiminin dəqiq yerinə yetirilməsinə cavabdehdir.

Tərbiyəçi yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik olmalı, uşaqlar arasında heç bir fərq qoymamalı, davranışı və mədəni səviyyəsinə görə onlara nümunə göstərməlidir. Uşaqlar tərbiyəçinin səsini, yerini, başqaları ilə münasibətini təqlid edərək, öz oyunlarında, yoldaşları ilə rəftarında ona oxşamağa çalışırlar. Ona görə də tərbiyəçi öz hərəkətlərinə, davranışına və danışığına diqqət yetirməlidir.

Tərbiyəçi ilə uşağın ünsiyyəti fəaliyyət prosesində yaranır. Tərbiyəçi sadə, təvazökar olmalı, uşaqlarla mehriban davranmaqla yanaşı, yeri gəldikdə onlara tələbkarlıq göstərməlidir. Bu xarakter xüsusiyyətləri ünsiyyət prosesində özünü göstərir.

Azərbaycanın görkəmli maarifçi pedaqoqu S.M.Qənizadə müəllimlik peşəsini yüksək qiymətləndirmişdir. O yazırdı: “Müəllimin dövləti kitabxanalar, istirahəti dəftər yoxlamaq, musiqisi uşaqların səs-küyü, qazancı isə el məhəbbətidir”. Azərbaycan təhsili və pedaqoji fikrinin görkəmli nümayəndələrindən biri, professor Nurəddin Kazımov tədqiqatlarında müəllim, tərbiyəçi peşələrinin aşağıdakı prinsiplərini müəyyənləşdirmişdir:

- vətənpərvərlik prinsipi;
- peşə fədakarlığı prinsipi;
- humanizm prinsipi;
- həmrəylik və kollektivçilik prinsipi;
- pedaqoji nikbinlik prinsipi (3, səh.24).

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində tərbiyəçidən müəyyən peşələri, musiqi, loqopediya, surdopedaqoqika və s. ixtisasları bilmək tələb olunur. Tərbiyəçilik peşəsi məzmununa görə aşağıdakı tələblərə cavab verir:

- ictimai-siyasi tələblər;
- şəxsi, sosial-psixoloji və etik-pedaqoji tələblər;
- pedaqoji-psixoloji, nəzəri və metodik hazırlıq.

Tərbiyəçi öz işinin öhdəsindən gəlmək üçün bir sıra şəxsi keyfiyyətlərə malik olmalıdır. O, şəxsiyyət kimi, aşağıdakı keyfiyyətlərə yiyələnməlidir:

- yüksək nüfuz sahibi olmaq;
- peşəsi üzrə dərin biliyə yiyələnmək;
- yüksək mənəviyyətə malik olmaq;
- ədalətli və xeyirxah olmaq.

Tərbiyəçi yüksək səviyyədə əxlaqlı vətəndaş olmalı, vətən sevgisini nümayiş etdirməli, uşaqlara vətənpərvərlik hissi aşılamalıdır.

Tərbiyəçinin qarşısında aşağıdakı vəzifələr durur:

- Öz peşəsini dərinləndirmək.
- Uşaqların davranışına nəzarət etməlidir.
- Nitqinin səliqəliyi, səsinin ahəngi ilə uşaqların diqqətini cəlb etməlidir.

Tərbiyəçinin pedaqoji fəaliyyətinin xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

• Tərbiyəçilik çətin və məsuliyyətli peşədir. O, kiçikyaşlı uşaqların tərbiyə və inkişafının təməlini qoyur.

• Tərbiyəçilik mürəkkəb peşədir. Məktəbəqədər yaş dövründə– uşaqların sürətlə dəyişdiyi inkişaf dövründə tərbiyəçi onlarla çoxsahəli təlim-tərbiyə işi aparır.

- Tərbiyəçilik yaradıcı işdir. O, yalnız hazır metodika ilə şablonlarla işləyə bilməz.
- Tərbiyəçi fəaliyyətində müstəqil və yaradıcı olmalıdır.

Tərbiyəçi aşağıdakı bacarıqlara malik olmalıdır:

• pedaqoji nəzəriyyəni bilmək və ondan yaradıcı istifadə etmək;

• özünün və yoldaşlarının təcrübəsini ümumiləşdirmək, qabaqcıl pedaqoji təcrübədən istifadə etmək;

- elmi tədqiqatla məşğul olmaq;
- psixologiyanı bilmək və fəaliyyətində ondan istifadə etmək və s.

Qeyd olunan bacarıqların lazımi səviyyədə yerinə yetirilməsi tərbiyəçinin təşkilatçılıq qabiliyyətindən çox asılıdır. Təşkilatçılıq bacarıqlarına aşağıdakılar daxildir:

- uşaqları ictimai işlərə cəlb etmək;
- uşaqları faydalı əməyə cəlb etmək;
- uşaqların boş vaxtlarını səmərəli keçirmələrini təmin etmək və s.

Tərbiyəçi uşağın yaş və fərdi xüsusiyyətlərini, fiziki, psixi sağlamlığını nəzərə alaraq, onun hərtərəfli inkişafı, təlim-tərbiyəsini səmərəli şəkildə həyata keçirmək üçün məsuliyyət daşıyır.

Tərbiyəçi uşaqlara şəxsi nümunəsi ilə təsir göstərir. Yüksək təqlidçilik bacarığına malik olan, dünyanı yenidən dərk etməyə başlayan uşaqlar tərbiyəçidən həyat dərsləri alırlar.

Məktəbdə müəllim, uşaq bağçasında tərbiyəçi işləmək olduqca müqəddəs fəaliyyət sahəsidir. Onlar öz gərgin və qiymətli əməyi ilə cəmiyyət üçün yeni ruhlu vətəndaşlar hazırlayırlar. Uşaqların mədəni inkişafına, əxlaqlarının kamilləşməsinə, dünyagörüşünün inkişafına çalışmaq çox şərəfli işdir. Müasir tərbiyəçi əxlaqlı, yaradıcı, peşə vərdişlərinə, pedaqoji ustalıqna malik və yenilikçiliyə meyilli şəxsiyyət olmalı, təhsilin əhəmiyyətini anlamalı, mədəni olmalı, şəxsiyyət-yönümlü pedaqoji tərbiyə metodlarından istifadə etməli, öz intellektual səviyyəsini inkişaf etdirməyə çalışmalıdır. Tərbiyəçi pedaqoji prosesdə hər bir iştirakçının yerini görməli, onların fəaliyyətini təşkil etməli, nəticələrini qiymətləndirməlidir.

Ədəbiyyat

1. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı: “Hüquq ədəbiyyatı”, 2009.
2. Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin proqramı (kurikulumu), Bakı, 2013.
3. Məktəbəqədər təhsilin standartları və proqramı. Bakı, 2010.
4. Rəhimova S. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların sosial-mədəni tərbiyəsini təşkili. Bakı, 2010.
5. İlyasov M. Müəllim və tərbiyəçinin pedaqoji ustalıqı. Bakı, 2013.
6. Nəzərov A. Pedaqoji ustalıq. Bakı, 2011.